Δύο Ρώσοι συγγραφείς στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου

Σαρκασμός και κάθαρση

«**ΜΟΛΙΕΡΟΣ** ή Εταιρεία Υποκριτών» του Μιχαήλ Μπουλγκάκοφ και «Με Αφορμή το χιόνι που λιώνει» τους Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι από την Πειραματική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου. Μια ελεύθερη φωνή κατά τη διάρκεια της σταλινικής περιόδου. Ένας συγγραφέας που, όπως και πολλοί άλλοι, υφίσταται τις συνέπειες της ανταρσίας του. Μιλάμε για τον Μιχαήλ Μπουλγκάκοφ που η σατιρική αλληγορία του «Μολιέρος ή Εταιρεία Υποκριτών» στάθηκε η αφορμή για να καταποντιστεί ο ίδιος, καλλιτεχνικά και κοινωνικά, αφού ασκούσε εμμέσως - πλην όμως σαφώς - οξύτατη κριτική στο καθεστώς.

Το «Εταιρεία Υποκριτών» γράφτηκε το 1929-30 και ύστερα από τέσσερα χρόνια δοκιμών στο Θέατρο Τέχνης της Μόσχας και επανειλημμένες προστριβές με την αστυνομία ανέβηκε το 1936 για να απαγορευτεί λίγες μέρες αργότερα, από την κομματική λογοκρισία. Και αυτό ήταν μόνο η αρχή. Ο Ρώσος δραματουργός εκδιώχτηκε ανελέητα, το λογοτεχνικό του πορτρέτο αμαυρώθηκε, η δουλειά του ακυρώθηκε και εκείνος βίωσε την απόγνωση σε τέτοιο σημείο που αναγκάστηκε να παρακαλέσει τη σοβιετική κυβέρνηση να τον μεταχειριστεί «με όποιο τρόπο κρίνει πρόσφορο, αλλά οπωσδήποτε να κάνει κάτι…».

Τι ειρωνεία της τύχης! Στο επίμαχο έργο ανάλογη αντίδραση έχει ο Μολιέρος όταν ο Λουδοβίκος ΙΔ' αποσύρει την προστασία του και απαγορεύει τη συνέχιση του «Ταρτούφου» στη σκηνή: «Μεγαλειότατε, αυτό είναι καταστροφή…χειρότερο και από την κρεμάλα…», «…Μεγαλειότατε, επιτρέψτε μου να σας εξηγήσω…Επιτρέψτε μου…Μήπως δεν σας κολάκεψα αρκετά; Δεν σας προσκύνησα αρκετά; Μεγαλειότατε, που θα βρείτε άλλον τέτοιο γλείφτη σαν τον Μολιέρο;»

Ωστόσο τα στιγμιότυπα από τις τελευταίες ημέρες της ζωής του μεγάλου Γάλλου κωμωδιογράφου δεν είναι ιστορικώς τεκμηριωμένα. Ο Μπουλγκάκοφ τα χρησιμοποιεί για να καυτηριάσει την τυραννία, τον εξευτελισμό, τη βία, τις δολοπλοκίες, τον αυταρχισμό, τη φίμωση του ελεύθερου λόγου και της τέχνης που συνοδεύουν τα απολυταρχικά καθεστώτα.

Πίσω από τον Λουδοβίκο κρύβεται ο Στάλιν. Πίσω από τον Μολιέρο ο εαυτός του. Έστω και αν ο Μολιέρος παρουσιάζεται σαν ένας αλαζών, αήθης καλλιτέχνης που αφ' ενός φλερτάρει την εξουσία και αφ' ετέρου παντρεύεται την κόρη της πρώην ερωμένης του η οποία, όπως φημολογείται, πιθανότατα είναι και δική του κόρη. Έστω και αν η εξουσία ήταν τότε στα χέρια ενός δογματικού ιερατείου που με την ύπουλη δύναμή του οδήγησε τον θεατράνθρωπο στην τελική του πτώση.

Το μήνυμα του συγγραφέα είναι ξεκάθαρο, έτσι ώστε ούτε οι περούκες ούτε οι «παραπλανητικές» αναφορές στον 17ο αιώνα κατάφεραν να ξεγελάσουν το κοινό αλλά και την «εταιρεία υποκριτών» της Σοβιετικής Ένωσης. Ούτε και μας άλλωστε που πρωτογνωρίσαμε το έργο στην Πειραματική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου.

Η εύρυθμη παράσταση του Στάθη Λιβαθινού παραπέμπει εκ προθέσεως στην μολιερική εποχή, τονώνοντας με επίμονες ενέσεις θεατρικότητας όλη την ατμόσφαιρα και τις αποχρώσεις της. Και πετυχαίνει να σαρκάσει τα κακώς κείμενα

χρωματίζοντας τις χυδαίες αυλικές πρακτικές και διογκώνοντας τις συμπεριφορές των καλλιτεχνών-υπηκόων της.

Η καλή μετάφραση του Λεωνίδα Καρατζά, το λιτό σκηνικό και τα ευφάνταστα κοστούμια της Θάλειας Ιστικοπούλου, οι εύστοχοι φωτισμοί του Ζαφείρη Επαμεινώνδα, η ενδιαφέρουσα μουσική του Θοδωρή Αμπατζή και η ευρηματική χορογραφία του Κυριάκου Κοσμίδη συμβάλλουν στην επιτυχία του εγχειρήματος.

Ο 16μελής θιάσος

Το πιο σημαντικό επίτευγμα στην παράσταση «Μολιέρος ή Εταιρεία Υποκριτών» είναι ο συντονισμός του 16μελούς θιάσου της Πειραματικής Σκηνής από τον του Στάθη Λιβαθινό. Ταλαντούχοι καλλιτέχνες όλοι τους, καταθέτουν μεγάλη ενέργεια και εκφραστική εφευρετικότητα. Θα ξεχωρίσω τον Δημήτρη Ημελλο (Μολιέρος), τον Νίκο Καρδώνη (Λουδοβίκος), τον Γ. Δάμπαση, τον Στάθη Λιβαθινό, την Ναταλία Στυλιανού, την Μαρία Σαββίδου.

Ντοστογιέφσκι: «Με αφορμή το Χιόνι που λιώνει»

Την θεατροποίηση του μυθιστορήματος «Σημειώσεις από το υπόγειο» (1864) επέλεξε να παρουσιάσει σε δική της διασκευή η Ελένη Μποζά που πρόσφατα αποφοίτησε από το εργαστήριο υποκριτικής και σκηνοθεσίας του Εθνικού Θεάτρου.

Έχοντας ως τίτλο μια φράση του έργου -«Με αφορμή το χιόνι που λιώνει»- και χώρο δράσης μια ανήλια γωνιά της πειραματικής σκηνής (σκηνικό Μυρτώ Σταμπούλου), η παράστασή της μεταδίδει επιτυχώς την παραληρηματική σύγκρουση του συγγραφέα με τον ίδιο τον εαυτό του. Τον μοναχικό αντιήρωα του Ντοστογιέφσκι, έναν ονειροπόλο και ταυτόχρονα αλαζόνα δημοσιοϋπαλληλίσκο σε υπαρξιακή κρίση, ερμηνεύει με δαιμονισμένη πληθωρικότητα (ενίοτε σε υψηλότερους τόνους απ' όσο χρειάζεται) ο Νίκος Γιαλελής.

Ωστόσο, παρ' όλη την υπερβολή του, ο νέος ηθοποιός κερδίζει το στοίχημα διαθέτοντας αφοπλιστική αμεσότητα, εσωτερική συνοχή και ένταση. Δίπλα του η μικρή, ολιγόλογη πόρνη της Σοφιάννας Θεοφάνους συγκινεί, φέρνοντας την ποθητή κάθαρση.

ΕΛΕΝΗ ΠΕΤΑΣΗ

20 Φεβρουαρίου 2005